

Stappenplan bijvoeren jonge dassen op de burcht

Algemeen

1. Voor een geslaagde bijvoeractie zijn een paar voorwaarden van essentieel belang:
  - a. continuïteit
    - 1) de jonge dieren moeten een aantal maanden (in het algemeen tot half juli, begin augustus) lang elke avond bijgevoerd worden. Realiseer je dat dit een behoorlijke opgave is.
    - 2) de voerplek, de samenstelling van het voer en het tijdstip van voeren moeten zoveel mogelijk gelijk blijven of zeer geleidelijk veranderen (aanpassen). Dit vergt dus goede onderlinge afspraken wanneer er meerdere mensen bij de voeractie betrokken zijn.
  - b. zo weinig mogelijk verstoring
    - 1) dassen zijn schuwe dieren met een sterk ontwikkeld reuk- en gehoorvermogen. Ga dus heel rustig te werk bij de kraamburcht, laat geen (geur)sporen achter en houdt het bezoek zo kort mogelijk.
2. Uiteraard moet de eigenaar van het terrein, waarop de kraamburcht zich bevindt, op de hoogte gebracht worden en toestemming verlenen. Overigens is volgens de Flora- en Faunawet het betreden van een dassenburcht in principe verboden (verstoren van een beschermde diersoort). Zorg er daarom in elk geval voor dat een organisatie die zich bezighoudt met de bescherming van de das, of eventueel de politie, op de hoogte is en de actie goedkeurt.
3. Probeer de kraamburcht zoveel mogelijk geheim te houden en geef zo weinig mogelijk richtbaarheid aan je bezigheden. Loop bij voorkeur niet altijd langs het zelfde pad naar de burcht, anders kunnen toevallige voorbijgangers via het ontstane pad en het voer de kraamburcht ontdekken.
4. Zorg ervoor dat ook de samenstelling van het voer geheim blijft. Er zijn mensen die dassen willen lokken voor een mooie foto, filmpje of ook wel minder goede bedoelingen. Wij willen uiteraard de natuur haar gang laten gaan.
5. Volg het stappenplan. Ga **niet** over tot een volgende stap voordat absolute zekerheid is dat de vorige stap goed is afgesloten

Stap 1 Identificatie dode das

Over het algemeen zal de aanleiding voor het bijvoeren de vondst van een zogende moederdas zijn.

- Zorg ervoor dat er absolute zekerheid over is dat de moederdas zogend is. De tepels zijn in dat geval vrij groot (ca 1 cm). Bij knijpen in de tepels moet er melk uit komen, soms moet deze door wat masseren "gehaald" worden. Ook als de das al enkele dagen dood is komt er nog melk. Als de das al enige tijd gezoogd heeft (april/mei) zijn er rond de tepels onbehaarde plekken te zien. Tepels van een niet zogende das zijn nauwelijks te zien, rond de tepels is beharing aanwezig.

Valkuil: een onervaren persoon kan een das als zogend aanmerken, ook al is dat niet het geval. Vaar daarom niet blind op de eerste de beste constatering. Vaststelling door een kenner kan uitsluitsel geven.

Stap 2 Vaststellen locatie van de kraamburcht

Er moet vastgesteld worden waar de jongen zich bevinden. Lukraak gaan voeren heeft geen zin en geeft mogelijk meer verstoring dan hulp.

- Stel op basis van (waarschijnlijke) territoriagrenzen vast binnen welk territorium de moederdas gevonden is.
- Bekijk alle hoofd- en bijburchten binnen het betreffende territorium en probeer door burchtbezoeken vast te stellen waar de jongen zich kunnen bevinden. Ga hierbij nauwgezet te werk. Een kraamburcht is lang niet altijd direct vast te stellen. Ga af op speelplekken en speelbomen van jongen (dicht bij de nestpijp), nestmateriaal, krabspootjes in de pijp. Veel graafwerk duidt over het algemeen niet op een nestpijp, wél verwijderd oud nestmateriaal in of op de stortberg.
- Stel door 's avonds te observeren (binnen 1-3 dagen) vast waar de jongen zich bevinden. Vergewis je ervan dat er geen moederdas aanwezig is. Jonge dasjes komen meestal tegelijk en met alleen hun moeder naar buiten. De moeder is zeer alert en waakzaam. Jongen zonder moeder blijven meestal dicht bij elkaar. Verder is het mogelijk dat ze zand eten. Jongen die nog niet regelmatig buiten zijn geweest (eind april/begin mei) zullen de eerste dagen binnen blijven en pas na enkele dagen naar buiten komen. Dát ze naar buiten komen is niet zeker. Als de jongen al wat ouder zijn (juni) zijn ze vaak wel in gezelschap van andere dassen. In dat geval moet overwogen worden of ze bijgevoerd moeten worden,

Stappenplan bijvoeren jonge dassen op de burcht

omdat ze zich mogelijk, met als voorbeeld hun familieleden, kunnen redden.

- Door het observeren kan ook vastgesteld worden wat leeftijd, conditie en eetgedrag van de jonge dasjes is. En uiteraard het aantal.
- Ga niet overhaast te werk. Observeer bij twijfel liever een keer vaker, de eerste dagen zullen de jongen niet direct van honger of dorst omkomen.

Valkuil: soms betreft een wijfjesdas als kraamburcht een oude, verlaten pijp of (vossen-)hol. De reden is dat ze rustig haar jongen wil werpen/verzorgen zonder de drukte van de hoofdburcht. Het is ook mogelijk dat er op de hoofdburcht een ander dominant wijfje met jongen aanwezig is waardoor de das verjaagd is.

Stap 3 Wennen aan het voer

Nadat met zekerheid is vastgesteld is waar de jonge dasjes zich bevinden kan gestart worden met voeren. Het verdient aanbeveling dat het voer steeds door één persoon wordt gemaakt om de samenstelling zo nauwkeurig mogelijk te balanceren.

- Allereerst zullen de moederloze dasjes het kunstmatig aangeboden (voor hen vreemde) voer moeten accepteren. Ze hebben tenslotte alleen nog maar moedermelk gehad. Dat lukt meestal met zogenaamd 'lokvoer'. Het lokvoer bestaat uit een mix van

- 1) *Maria koekjes* (droge zoete biscuitjes)
- 2) Honing
- 3) Pindakaas (zonder nootjes)
- 4) Aardbeienjam
- 5) *Roosvicee Stop* (*RoosviceeStop ter voorkoming van diarree door aanpassingsproblemen aan ander voer dan dassenmelk*)

Meng 1 pot pindakaas, 1 pot jam en 1 pot honing door elkaar. Voeg er Roosvicee Stop aan toe en eventueel wat zeer fijn gestampte koekjes als het mengsel te dun is. Niet met de handen aan of in het mengsel komen, om mensenluchtjes zoveel mogelijk te vermijden. Het aldus samengestelde lokvoer kun je korte tijd (enkele dagen) bewaren in de koelkast.

- Het lokvoer wordt tegen schemering in een of meerdere bakjes (bijvoorbeeld ingegraven frietbakje) gelegd, vlak bij de ingang van de pijp. Eventueel kan een "spoortje" van voer worden gemaakt door in de pijp tot aan de bakjes wat voer te leggen.

- Naast lokvoer elke dag voldoende vers water aanbieden in een ingegraven bakje. In het begin Roosvicee Stop toevoegen (lekker zoet en ter voorkoming van diarree).
- Bij deze aanpak sla je de melkfase over, om risico's van diarree en de daarmee gepaard gaande uitdroging te voorkomen. De dassen moeten dus oud genoeg zijn voor deze aanpak. Dit is enigszins in te schatten door hun gedrag (moeten stevig op de benen staan en al wat spelen) en tijdstip waarop de jonge dassen worden aangetroffen (vanaf mei meestal oud genoeg).
- Overtuig je ervan dat de dasjes ook daadwerkelijk het voer opeten. Dit kan wederom door observeren. Als dit niet lukt, zorg dan dat er wat zand rond de voerbakjes ligt (eventueel wat bevochtigen) en controleer de volgende dag of er prentjes in staan.

Valkuil: wees er echt zeker van dat het voer door de dasjes wordt opgegeten, en niet door vossen, kraaien of katten. Ook muizen kunnen in één nacht een voerbakje leegeten. Vogels laten piksporen (scherp) achter. Volwassen dassen zijn te voorzichtig en zullen er niet van eten.

Stap 4 Overschakelen op voedszaam voer

- Probeer, zodra de jonge dieren het lokvoer geaccepteerd hebben de dieren zo snel mogelijk te wennen aan geweekte puppybrokken, omdat het lokvoer te weinig voedingsstoffen biedt. Probeer het lokvoer eerst met een paar goed geweekte puppybrokjes te mengen. Dan langzaam aan steeds iets meer, en minder als het niet gegeten wordt. Maar doe dit vooral zéér geleidelijk. De puppybrokken (goede ervaring opgedaan met puppybrokken van *Denkadog, maar ander merk is ook goed*) heel goed weken (paar uur inweken) en daarna heel goed prakken. Het resultaat is een soort brij die de dasjes makkelijk naar binnen kunnen slobberen. De eerste periode deze pap aanvullen met een scheut *Roosvicee stop*.
- In het begin is het nodig 's ochtends vroeg (voordat andere dieren de bakjes zouden kunnen leegmaken) te controleren of en hoeveel er gegeten is. Als er minder of helemaal niet meer wordt gegeten direct de hoeveelheid hondenbrokken terugbrengen om het eten weer te stimuleren.
- Door middel van observeren ('s avonds) en/of sporenonderzoek blijven controleren of je inderdaad jonge dassen aan het voeren bent. Je ziet dan ook of de jongen al uit zichzelf rond de burcht eten zoeken.

Stappenplan bijvoeren jonge dassen op de burcht

- Voer op een vast tijdstip (tegen schemering) omdat de dassen daaraan gewend raken en vaak vrij snel tevoorschijn komen om te eten (dan zijn ze goed te observeren). Plaats de bakjes en verlaat de burcht direct weer.
- De hoeveelheid voer: uitgangspunt is dat de dassen altijd voldoende te eten moeten hebben; voer in het begin aan de royale kant. Als alles op is, iets meer, totdat er wat overblijft. Na verloop van tijd de hoeveelheid opvoeren (de dasjes groeien, net als hun eetlust). Verdeel het voer in evenveel porties als er jongen zijn; de sterkste wil de anderen nog wel eens verdringen.

Stap 5 Afbouwen van het bijvoeren

- Na verloop van enkele weken kun je het voer verder van de pijp aanbieden, langzaam overgaan op puur ongeweepte puppybrokken, en daarna de puppybrokken nog verder van de burcht op verschillende plekken verstoppen. Zo kun je ze langzaam wennen aan het zelf zoeken naar voedsel. Probeer zoveel mogelijk door observeren, sporenonderzoek en andere aanwijzingen het gedrag van de dieren te volgen, om zo de reactie van de dassen op de veranderingen te kunnen inschatten.
- Afhankelijk van de plek (al dan niet goede foerageergebieden met veel makkelijk te verkrijgen voedsel in de buurt) kun je van begin juli tot augustus het bijvoeren langzaam aan afbouwen.
- Na enige tijd (half juni) zullen de jonge dasjes zich bij hun familieleden aansluiten, indien aanwezig. Op die manier leren ze foerageren, hoe zich te gedragen bij gevaar, etc. Begin juli zullen ze ook met de oudere dassen gaan foerageren. Op een gegeven moment zal het aangeboden voer dan niet meer opgegeten worden.

Vrijwilligers van Stichting Dassenwerkgroep Brabant en medewerkers van Stichting Das&Boom zijn altijd bereid u behulpzaam te zijn met het inschatten van de beste aanpak en vragen te beantwoorden over het verloop van de hele bijvoeractie. Wij hebben verslagen van geslaagde voeracties voor handen en willen graag op de hoogte blijven en leren van uw ervaringen.

Het bijhouden van een logboek waarin dagelijks de waarnemingen worden vastgelegd wordt bijzonder aanbevolen en gewaardeerd.

Veel succes !

Stappenplan bijvoeren jonge dassen op de burcht

Voor vragen en opmerkingen:

Dassenwerkgroep Brabant

(thuis)

info@dassenwerkgroepbrabant.nl

Das&Boom

024 6842294 (Das&Boom)

(thuis)

(mobiel)

@dasenboom.nl